

С. А. Теліженко, В. Р. Іваницький

ДОСЛІДЖЕННЯ СХІДНОУКРАЇНСЬКОЇ АРХЕОЛОГІЧНОЇ ЕКСПЕДИЦІЇ НА ТЕРИТОРІЇ ЛУГАНЩИНИ У 2018 РОЦІ (ПОПЕРЕДНЯ ІНФОРМАЦІЯ)

У 2018 році Східноукраїнською археологічною експедицією ДП НДЦ «ОАСУ» проведено археологічні дослідження різночасових поселень на території Попаснянського та Кременського районів Луганської області. Найбільш важливі результати отримано під час дослідження багатощарового поселення Перебийне-І, де було виявлено котловани 4 жител епохи бронзи. В публікації представлена попередня інформація про результати досліджень.

Ключові слова: Луганська область, епоха бронзи, епоха середньовіччя, поселення.

Вступ. Східноукраїнською археологічною експедицією ДП НДЦ «ОАСУ» проведено масштабні науково-рятивні дослідження в зоні будівництва лінії електропередачі «Нове будівництво ПС 500 кВ «Кременська» з заходами ПЛ 500 кВ Донбаська-Донська та ПЛ 200 кВ Кременська-Ювілейна, Луганська область». Загалом, в межах Попаснянського та Кременського районів Луганської області, досліджено 5 різночасових об'єктів.

Попаснянський район: *Поселення Великий Суходіл-І (опора №109).* Розташовується на схилах лівого борту балки Великий Суходіл, у 870 м на південь-південний захід від с. Березове (м. Лисичанськ). Площа розкопу становить 122 м². Поодинокі знахідки, які розміщувалися в літологічному шарі 2, можуть бути віднесені до бережнівсько-маївської зрубної культури епохи пізньої бронзи. На північний захід від запланованої опори №109, на краю тераси лівого борту балки Великий Суходіл, закладено ще один розкоп площею 45 м² (опора №108), у другому літологічному шарі якого виявлено поодинокі маловиразні дрібні фрагменти ліпного посуду епохи пізньої бронзи.

Поселення Великий Суходіл-ІV (опора №94). Розкоп площею 49 м² закладений на терасоподібному підвищенні схилу лівого борту балки Великий Суходіл, у 30 м на південний захід від конусу виносу безіменної балочки. У 2017 році, поруч з конусом виносу вказаного тальвегу було зібрано чисельний археологічний матеріал епохи пізньої бронзи. Також, шляхом проведення шурфування, було встановлено факт наявності культурного шару тієї ж епохи. На розкопі 2018 року, який розташовується вище за схилом від шурфу, в літологічному шарі 2, виявлено фрагменти ліпного керамічного посуду епохи пізньої бронзи, уламок посудини епохи середньовіччя, кременеві уламки, кварцитова плитка зі слідами розщеплення та кістки тварин.

Середньовічне поселення Білогорівка (Сурів). Поселення салтівсько-маяцької культури розкинулося по обох берегах нижньої течії струмка Сурів, який бере початок вище за с. Білогорівка, протікає по його території та впадає у р. Сіверський Донець за 1,12 км на північний захід від адміністративної межі с. Білогорівка. Точну площу поселення не встановлено. За результатами розвідок, що проводилися у 2017 році, можна зробити припущення, що його правобережна частина сильно зруйнована внаслідок прокладання водозабірної траншеї, довжиною більше 100 м та завглибшки до 2,2 м. Потужність культурних нашарувань в цій частині поселення сягає 2 м. Основні роботи у 2018 році проводилися на лівобережній частині, яка представляє собою заплашний луг, розташований в межиріччі струмка Сурів та р. Сіверський Донець. Дана місцевість неодноразово затоплювалася не лише внаслідок повені на Сіверському Дінці, але й в результаті сходження водних мас з розташованого на схід-північний схід гирла балки Крутенської. Стратиграфія, яку простежено по бортах всіх досліджених розкопів, вказує на складні умови формування нашарувань під впливом алювіально-делювіальних процесів. У другому шарі розкопу площею 49 м² (опора №68), виявлено фрагменти тарного та кухонного посуду,

яка асоціюється з матеріалами салтгово-маяцької культури. Жодних об'єктів не виявлено. На іншому розкопі, такої ж площі (*опора №69*), закладеному у 200 м на схід-північний схід від першого, ситуація виявилася подібною – відсутність об'єктів та наявність у 2-му літологічному шарі поодиноких фрагментів тарного та кухонного посуду із замитими краями. Більше інформації було зібрано в результаті досліджень на місці *опори №70* (площа 144 м²). Оскільки місце досліджень знаходилося майже в центрі гирла конусу виносу балки Крутенької, відповідно і глибина на шарувань сягала двох метрів. Судячи зі стратиграфії, на даному місці знаходилася промивина, можливо русло струмка, подібного до Сурова. Археологічні матеріали зафіксовано у шарах 2 та 3. З верхнім шаром пов'язуються знахідки фрагментів тарного та кухонного посуду салтівсько-маяцької культури, кістки тварин та фрагмент променевої кістки людини. Остання знахідка може пояснюватися наявним неподалік могильником відповідного часу, який було зруйновано в результаті часткового підмиву. В шарі 3, окрім нечисленних артефактів салтгово-маяцької культури, виявлено також дві ями, в яких не містилося жодної знахідки. Проте ці об'єкти, скоріше за все, також слід пов'язувати з епохою середньовіччя.

Під час риття котловану для встановлення *опори №71*, в нижній частині корінного правого берега р. Сіверський Донець, ближче до лівого берега безіменної балки та її конусу виносу, було виявлене поховання. Площа прямокутного котловану для встановлення опори становить 40 м². У південно-західній частині котловану і було виявлене поховання. На жаль, поховання було частково зруйновано – череп та дві посудини, які розташовувалися поблизу нього, випали і були переміщені у більш безпечне місце. Гомілкові кістки не вдалося дослідити, оскільки існувала небезпека обвалу ґрунту. Судячи зі стратиграфії, яку було простежено, поховання було зроблене у прямокутній ямі розмірами 2х0,65 м, виритій у мергелю та орієнтованій довгою віссю з північного-заходу на південний схід. Короткі сторони ями заокруглені. Вийнятими конкреціями мергелю поховальну яму було і закладено. На денній поверхні поховання не простежувалося. Похований розташовувався у випростаному стані на спині, головою на північний захід. Кістки рук випростані вздовж тіла. Могили було оздоблено деревиною (підстилка? дошки?). Біла черепа, як вже зазначалося вище, стояло дві посудини – ліпний сіроглиняний плоскодонний горщик, орнаментований по краю вінця нігтевими вдавленнями та опуклобка сіроглиняна, плоскодонна кружка з петельчастою ручкою, прикріплена до туба (рис. 1). На думку В.І. Баранова поховання може датуватися другою половиною IX-першою половиною X ст.

Кремінський район:

Перебіїне-IV (опора №53). Багатошарове поселення розташовується на краю високої борової тераси, складеної з піску. Досліджено 135 м² пам'ятки. Виявлені знахідки розпадаються на чотири хронологічні групи: індустріальної епохи, середньовіччя, епохи бронзи та епохи неоліту. Матеріали індустріальної епохи можливо розділити на дві умовні групи. До першої відносяться знахідки, пов'язані з подіями другої світової війни, які представлені виключно осколками від мін та снарядів і розміщувалися рівномірно по всій площі розкопу. До другої групи знахідок індустріальної епохи (кінець XX-початок XXI ст.) слід відносити об'єкт №2 – ямку із закругленими стінками, заповнену фрагментами пляшки зеленого скла. Матеріали епохи середньовіччя представлені масово і лише у східній частині ділянки дослідження. Вони представлені: розвалом ліпного сіроглиняного горщика з внутрішніми вухками, металевою сильно кородованою пряжкою підпрямокутної форми з обламаним у давнину сплющеним язичком та фрагментом переплавленого скла. Всі знахідки епохи середньовіччя датуються VIII-IX ст. і знаходять численні аналогії серед матеріалів салтгово-маяцької культури, населення якої входило до складу Хазарського каганату. Епоха пізньої бронзи представлена фрагментами ліпного посуду, з яких, лише один фрагмент вінця ліпної банки, заслуговує на увагу. В нижній частині шару 5 (східна частина розкопу) було виявлено знахідки, які пов'язуються з епохою неоліту, зокрема фрагмент мікропластини з паралельною огранкою дорсальної поверхні, скол підправки нуклеусу та первинний від-

щеп. Вказані знахідки можуть відноситися до перехідного етапу мезоліту-неоліту (середина VII тис. до н.е.), коли в долину середньої течії Сіверського Дінця поступово проникає населення матвієвокурганської культури.

Перебійне-1 (опора №54). Багатошарове поселення Перебійне-1 досліджене на площі 316 м². Воно частково охоплює нижню частину схилів високої другої борової тераси, складеної з пісків, яка поступово переходить до першої надзаплавної тераси стариці лівого берега р. Сіверський Донець озера Перебійне. За попередніми підрахунками, які ґрунтуються на обстеженні місцевості, шурфуванні та зборах підйомних матеріалів, поселення може сягати розмірів щонайменше 496x75 м. Вузкою смугою воно простягнулося з південного заходу на північний схід, повторюючи напрямок конфігурації заплави р. Сіверський Донець та системи озер-стариць.

Розкоп має літерно-цифрову нумерацію і поділений на три умовні ділянки: західну, східну та північну. В західній частині досліджено 50 м², в північній 44 м², а у східній 222 м². Потужність культурних нашарувань на окремих ділянках сягала 2,3 м. Простежено залишки котлованів 4-х житлових споруд – I, II, III та IV (рис. 2). Ще один котлован, який отримав умовний індекс Ia викликає питання, оскільки не зовсім зрозуміло, чи це дійсно частина іншої споруди або ж елемент конструкції споруди I.

Західна ділянка складається з двох окремих розкопів. Перший, площею 50 м², являє собою найзахіднішу частину площі дослідження. Максимальна глибина на ньому сягає 1,9 м, що пояснюється не лише особливостями рельєфу (схил з півночі на південь), але й використанням цих особливостей населенням задля облаштування котлованів споруд (жител). Розкоп 2 завширшки 2 м та довжиною 21 м, закладений у північному напрямку, через центр майбутньої опори №54. Таким чином, загальна протяжність стратиграфічного розрізу двох ділянок сягає 31 метр (з півдня на північ з невеликим відхиленням). Перепад денної поверхні по всій довжині становить 2,8 метрів. В стратиграфії та плані другого розкопу чітко простежується підрізання природного схилу надзаплавної тераси, задля облаштування котловану житла I. З огляду на стратиграфію, глибина споруди у південній частині сягає 0,5/0,6 м, в той час, як в північно-східній частині фіксується глибина 0,9 м. Житло I було орієнтовано по лінії південь-північ перпендикулярно лінії борової тераси. У південному напрямку, тобто в сторону заплави та озера, скоріше за все, розміщувався й вихід з житла.

Верхні шари розкопу 1 (шари 1-3) змішані і містять матеріали від епохи неоліту до пізньої бронзи та індустріальної епохи. В літологічному шарі 4 виділяється 2 умовних горизонти відбору матеріалів а та b, в яких превалюють матеріали бережнівсько-маївської зрубної культури (БМЗК). Літологічний шар 5 також поділений на умовні горизонти (a, b, c), при цьому, перші два горизонти є по суті верхніми рівнями заповнення котловану житла I і одночасно будівельними горизонтами, з ними пов'язуються господарські ями та вогнища. Найбільш важливим та цікавим з точки зору планіграфії і складу матеріальної культури являється горизонт 5c, з яким пов'язується 20 об'єктів, більшість з яких впущено у материковий пісок.

В межах розкопу 1 у його північно-західній частині зафіксовано край ще однієї споруди (можливо житлової), якій на даному етапі дослідження присвоєно індекс Ia. Скоріше за все, даний об'єкт облаштовано дещо раніше за споруду I, проте довести це, на даному етапі дослідження неможливо, для підтвердження/спростування даної думки потрібні додаткові дослідження. Знахідки, виявлені у заповненні об'єкту Ia нечисленні і у культурно-хронологічному плані співвідносяться з матеріалами, що походять із сусіднього об'єкту (БМЗК). На дні споруди виявлено фрагменти дитячого черепу та щелепи, а у метрі на південний захід від них розташовується овальна яма на дні якої було облаштоване вогнище.

Таким чином, у західній частині площі дослідження, в межах розкопів 1 та 2, зафіксовано залишки двох житлових споруд – I та Ia, які були облаштовані населенням БМЗК. Історія існування споруди I налічує два етапи перебудови. Обидва житла були покинуті, ймовірно через неможливість підтримувати конструкції

споруд у стані, придатного для проживання. Періодичні змиви піщаних мас з борової тераси в результаті дощів та танення снігів, призводили до пошкодження об'єктів. Деякий час котловани об'єктів цілеспрямовано (і за допомогою природних явищ) заповнювалися гумусованим піском, змішаним з рештками матеріальної культури, після чого знівельована площа використовувалася ще деякий час представниками населення, спорідненого з племенами БМЗК. На це вказують об'єкти, впущені у верхню частину шару 5 та матеріали, які були виявлені в них.

На схід від першого розкопу було закладено розкоп 3 площею 222 м², на якому зафіксовано залишки від котлованів трьох житлових споруд – II, III та IV, різночасові ями та поховання. Як і у випадку із західною ділянкою, вище рівня впуску жител існували більш пізні об'єкти. При цьому, слід зазначити, багато ям, які вважалися рукотворними об'єктами, на перевірку виявлялися норами землерийних і хижих тварин, а їх концентрація та ступінь змішаності шарів на цьому розкопі є аномально високою

Споруда II. Зафіксовано північний борт та східний кут котловану споруди на площі, що дорівнює 38 м². Форма споруди підпрямокутна, орієнтація по лінії північ-південь перпендикулярно кромці лінії борової тераси з виходом в сторону заплави та озера. З північного краю котловану житла було простежено вирубку, що зазнала деструкції на схилі тераси (сходинка), яка оперізує торець котловану на відстані 1-1,5 м (котлован у котловані). Ймовірно, у даному випадку зафіксовано момент перебудови більш раннього житла, залишкам якого і відповідає зовнішня сходинка. Висота сходинки – 0,3 м. Глибина котловану житла у північній частині – 0,45 м, він поступово нівелюється у південному напрямку (в сторону заплави). З даною спорудою пов'язується 5 об'єктів – стовпові ямки та вогнища. Ще 3 господарських ями виникли після того, як споруда перестала функціонувати. По північному краю котловану споруди та на значній площі зачищеної її підлоги зафіксовано вуглистий прошарок потужністю від 0,02 до 0,09 м, які вкривав материковий пісок та під яким виявлено стовбові ямки. Причиною виникнення вуглистоного прошарку на значній площі житла, ймовірно, стало обвалення перегорілої покрівлі під час пожежі. Відсутність будь-яких археологічно цілих знахідок прямо вказує на те, що руйнація споруди відбулася після того, як мешканці його покинули. Особливістю житла є велика кількість жолобів-каналок (?), якими перерізана вся підлога і в яких не містилося жодної знахідки, окрім поодиноких кісток дрібних тварин та птахів. На їх більш пізній характер відносно часу функціонування житла вказує той факт, що ці каналки зрізали вуглисте нашарування на підлозі. В ямах, які супроводжували вказані каналки також виявлено кістки дрібних тварин та птахів, часто у анатомічному стані. Ця обставина дозволяє припускати, що і канали і ями є результатом діяльності як землерийних тварин. В процесі біотурбації різнокультурні артефакти, виявлені в межах житла, опинилися у змішаному стані. Східну частину житла II було зруйновано в результаті облаштування сарматського поховання викид від спорудження якого у вигляді прошарку материкового піску, було відзначено в верхніх горизонтах над житлом. В нижніх шарах заповнення котловану житла та на підлозі, як було сказано вище, кількість знахідок незначна. Здебільшого уламки ліпного керамічного посуду БМЗК та поодинокі фрагменти посуду мосолівсько-покровської зрубної культури (МПЗК).

Споруда III. Розташовується у східній частині території дослідження, між спорудами II та IV, орієнтована довгими сторонами з незначним відхиленням з півночі на південь. З житлом пов'язується 21 об'єкти – стовпові, господарські ями та вогнища. Приблизну площу житла вдалося вирахувати за підрахунками параметрів довжини та ширини ≈ 160 м². Глибина сягає 0,6 м. Недослідженими залишилися південна частина житла, а також ділянка, яка розташована під деревом. Котлован житла впущений у материковий пісок, при цьому північний борт, який найкраще простежується, було облаштовано шляхом вибору ґрунту (підрубки) схилу борової тераси. Таким чином, особливості природного рельєфу були використані давнім населенням під час будівництва. Західний борт котловану об'єкту простежений на відстань до 14 м. В той же час, східний борт, який в місці підрубки тераси

простежувався дуже добре, у північному напрямку повністю нівелюється. Біля східного борту підлога була вкрита тонким прошарком, що містив значну кількість деревного вугілля. У культурно-хронологічному плані споруда III є найдавнішою на поселенні та відноситься до МПЗК. Судячи з усього, житло припинило існування після того, як його покинули мешканці, забравши із собою все необхідне. Принаймні археологічно цілих речей, окрім двох бронзових шил в господарських ямах та кількох розвалів керамічного посуду, виявлено не було. Протягом деякого часу котлован житла заповнювався піском, який наносило зі схилів бороваї тераси, а також побутовим сміттям, яке також датується епохою бронзи але більш пізнього етапу, пов'язаного з БМЗК. Найбільш цікавим моментом заповнення котловану житла слід вважати утворення дуже щільного шару, який складався переважно з кісток тварин. Цей «кістковий» шар, який локалізувався здебільшого в північній та центральній частинах житла – маркує верхній горизонт шару 5 (горизонт 5a). Однією з найважливіших знахідок, виявлених у цьому горизонті, являється череп коня. Слід також зазначити, що серед великої кількості кісток тварин, якими було заповнено котлован житла, зустрічалися також й знаряддя, серед яких «копалки», виготовлені з обрублених лопаток тварин. Горизонт 5b містив кістки тварин та фрагменти ліпного посуду, які також відносяться до БМЗК. На підлозі споруди (шар 6a) виявлено представницьку колекцію виробів з кременю та фрагменти керамічного посуду епохи пізнього неоліту.

Споруда IV. Простежена та частково досліджена у північно-східній частині площі розкопу. Представляє собою котлован підовальної форми, довгими сторонами спрямований з північного заходу на південний схід з положистими бортами та відносно горизонтальною підлогою. В західній частині об'єкту простежено поперечну сходинку, призначення якої встановити не вдалося через наявність дерева, під якою більша частина сходинки і знаходилася. В межах об'єкту вдалося простежити чотири стовпові ямки, які були перекриті щільним шаром деревного вугілля, змішаного з піском. В ямках, розташованих в північній частині містилися залишки горілої деревини. Матеріали, виявлені у заповненні споруди, відносяться до БМЗК.

Попередні підсумки досліджень багатопарового поселення Перебійне-I. Таким чином, в межах території дослідження частково виявлено матеріали та об'єкти у хронологічному діапазоні від неоліту до індустріальної епохи. Епоха пізнього неоліту представлена нечисленними виробами з кременю. З епохою енеоліту (дереївсько-молдохівського періоду середньостогівської культури за Д.Я. Телегіним) пов'язуються фрагменти ліпного керамічного посуду та кременеві знаряддя. Основний комплекс знахідок належить до епохи бронзи. Досліджено котловани 4 споруд, три з яких співвідносяться з населенням БМЗК і одне, більш раннє, пов'язується з МПЗК. Матеріали МПЗК представлено, перш за все, крупними банками і горщиками масивних пропорцій, орнаментовані безсистемними грубими рельєфними розчосами крупним гребінцем по всій поверхні або такими ж вертикальними розчосами під вінцем. Горловини деяких посудин мають характерний внутрішній жолобок, що є однією з ознак «покровського» посуду. В глиняному тісті часто присутні домішки подрібненої мушлі.

Колективи БМЗК, на становлення яких вплинули «мосолівсько-покровські» племена, існували в степових районах Донецького кряжу та займали корінний, правий берег р. Сіверський Донець. Після уходу «населення МПЗК, представники БМЗК перемістилися на лівобережжя та почали займати їх житлові площадки. Проведенні стратиграфічні дослідження дозволяють стверджувати, що у нашому випадку відбувався аналогічний процес, тобто колективи БМЗК використали площі, залишені «покровцями» та переобладнували їх під себе. Процес зміни населення, яке існувало на бороваї терасі р. Сіверський Донець, відбувався приблизно наприкінці XIV-початку XIII ст. до н.е. Масив знахідок БМЗК більш значущий та дозволяє зробити, виходячи з попереднього аналізу, важливі висновки. По-перше, на поселенні існувала бронзова металургія. Про це впевнено свідчать мідні окисли на виявлених в шарах кістках та уламках ливарних форм. На жаль, прями свідчення

бронзоліварного виробництва не були зафіксовані, через обмежену площу дослідження. Проте, навіть отримані дані є надзвичайно важливими для картографування місць бронзової металургії, оскільки рудники мідистого піщаника, на яких видобувалася бронза для виготовлення знарядь племенами БМЗК, знаходяться у Попаснянському районі Луганської області, тобто майже у 40 км від поселення. По друге, колектив БМЗК мав тісні контакти із спорідненими індо-іранськими племенами сусканської культури (волзький степ) та, ймовірно, з іншими, більш східними племенами цього ж етнічного масиву, який в науці називається «андронівською спільнотою». Про це свідчать фрагменти імпортих кубків та кубоподібних посудин, прикрашені андронівськими елементами орнаменту та які вирізняються високою якістю виготовлення, а також прямі сусканські керамічні аналогії – форми та орнаментация посуду. Якщо якісні зразки андронівського посуду логічно трактувати як східний імпорт (можливо сакрального характеру), то сусканські зразки щоденного кухонного посуду можуть свідчити про пряму участь волзьких племен в етнічних процесах, що відбувалися на лівобережжі України. Для посуду БМЗК притаманні банки або слабопрофільований посуд, орнаментований наліпними пружками по вінцях та під вінцями. Пружки часто з гладкою поверхнею, проте зустрічаються й орнаментовані відбитками пальцями, рідше насічками. Є приклади подвійних та потрійних пружок, розташованих паралельно, а також орнаментация пружками, з утворенням геометричних композицій, іноді у сполученні з прокресленим орнаментом, що, є, очевидно, рудиментами культури Бабіне. Частина посуду демонструє риси, які отримали розвиток здебільшого у наступному, білозерсько-богуславському етапі еволюції зрубної культури. Мова йде про профільовані, часто роздуті у верхній частині горщики, орнаментовані одинарними пружками, які розташовані на положистих плічках або шийці, кінцівки яких іноді розімкнуті та звисають донизу. Ці зразки посуду представляють так званий «фінально-зрубний», «пост-зрубний» або «богуславсько-білозерський» типи кераміки, поява яких у комплексах означає початок процесу трансформації зрубної культури.

Про можливий вплив сабатинівської культури можуть свідчити знахідки пательні, фрагментів лощеного посуду без орнаменту (миски), фрагменти ручки та глиняних «ясець» або «хлібців», виготовлених з досить грубої керамічної маси.

Матеріальна культура населення БМЗК доповнюється великим масивом фауністичних решток, який має велике значення для визначення роду занять поселенців. Так, серед фауністичних решток візуально визначені кістки великої та малої рогатої худоби, череп коня з двома шийними хребцями, кістки та копита коней, в тому числі зі слідами обробки, кістки птиці, черепахи та бобра. Знаряддя з кісток тварин, третя за чисельністю категорія знахідок і представлена: лопатами, виготовленими з лопаток великої рогатої худоби, пряслом з наскрізним отвором, лоцилами, проколками, стругами, орнаментованим руків'ям, орнаментиром та наконечником. Останній представляє собою масивний наконечник стріли з пластичним черешком та ретельно залощеними сторонами. Прямі аналогії цьому знаряддю існують лише у Західному Сибіру та Південному Уралі, де в цей же час існували племена андронівської археологічної спільноти (алакульська та федорівська культури). Поодинокі трапляються астрагали – таранні кістки суглобової частини парнокопитних тварин, які використовувалися в гральних цілях.

У верхніх шарах поселення було виокремлено керамічний комплекс, який має відношення до фінального етапу епохи бронзи та який репрезентує бондарихінську культуру (БК), носії якої також були прийшлими у сіверськодонецькій частині. Вони замінили в долині р. Сіверський Донець праіндоіранські племена з якими асоціюється БМЗК та проіснували до епохи раннього заліза, коли були витіснені на північ першими кочовиками – племенами киммерійців. Матеріал, ідентифікований під час розкопок як бондарихінський, надзвичайно актуальний, оскільки до цієї пори не вирішено проблему процесів формування цієї культури, а також не визначені кордони, де ці процеси могли відбуватися. Об'єктів, які можна було б надійно пов'язувати із цією культурою, не виявлено, що свідчить про нетривалість

період перебування колективу вказаної культури на ділянці дослідження або ж про периферію поселення БК. Матеріальна культура БК представлена фрагментами «тюльпаноподібної» ліпної кераміки, орнаментованої по краю вінець косими насічками або вдавленнями, а по шийках та плічках відбитками плоскими штампами або округлими, положистими всередині паличками. Також до цього комплексу відносяться уламки тонкостінного і залощеного посуду, вкриті геометричним орнаментом з прокреслених стрічок. Ці знахідки репрезентують столовий лощений посуд, пов'язаний з впливом чорноліських племен заключної доби епохи бронзи. До БК, ймовірно, також відносяться фрагменти кременевих серпів та глиняні конуси. Факти присутності столового лощеного посуду та відсутність малобудківських зразків дозволяє впевнено датувати бондарихінську колекцію пізнім періодом (друга половина XI – IX ст. до н.е.).

Матеріали епохи раннього заліза, окрім поховання, представлені численними фрагментами однотипного ліпного сіроглиняного посуду, які зустрічалися майже на кожній ділянці розкопу переважно в верхніх шарах. Цей посуд орнаментований відбитками підпрямокутного штампу.

Матеріали епохи середньовіччя здебільшого були виявлені в верхніх шарах поселення, які зазнали руйнації внаслідок проведення плантажної оранки для висадки соснових дерев. На кожній ділянці виявлено фрагменти ліпних горщиків, гончарного кухонного посуду із прогладженими лініями або прокресленими хвилястими лініями, а також червоноглиняних амфор причорноморського типу. Серед інших матеріалів слід назвати металевий серп, два ножі, кінські вудила та бронзову пластинку. На жаль, жодного об'єкту, пов'язаного із епохою середньовіччя виявити не вдалося. Всі матеріали відносяться до салтово-маяцької культури, населення якого входило до Хазарського каганату. Поселення цієї культури датуються у Середньому Подонеччі в межах VIII-X ст. н.е. Варто додати, що синхронні поселення розташовувалися також і на правому березі, про що яскраво свідчать матеріали поселень в долині струмка Сурів, периферію яких вдалося дослідити під час розкопок у 2018 році.

Матеріали індустріальної епохи представлені у двох хронологічних підгрупах. До першої – довоєнної, відносяться фрагменти агітаційної тарілки «Всенарпит», виготовленої з фарфору та вкритої декалем та глазур'ю. Подібні тарілки випускалися фарфоровим заводом «Пролетарій» у Будах з 1927-го по 1930-й роки. На лицевій стороні червоним по борту зображення сніп, трактор на оранці та надписи «СССР» та «Всенарпит» (другий надпис зберігся погано). Напроти надпис «Помагай улучшению качества продукции» на фоні шестерні. Діаметр виробу 24 см. До другої підгрупи відносяться численні осколки мін та снарядів часів другої світової, а також фрагмент бронебійного снаряду, гільзи від автоматичної зброї та уламок металевий, сильно кородованої лопати.

S. A. Telizhenko, V. R. Ivanitskii

EXPLORATIONS OF EASTERN UKRAINIAN ARCHAEOLOGICAL EXPEDITION IN THE LUHANSK REGION IN 2018 (PRELIMINARY INFORMATION)

299

In 2018, an Eastern Ukrainian archaeological expedition explored the different time settlements on the territory of the Popasna and Kreminna districts of the Lugansk region. The most important results were obtained in the study of the multilayered settlement of Perebiyne-I, where 4 dwellings of the Bronze Age were found. The paper provides preliminary information on the research findings.

Keywords: Luhansk region, Bronze age, Medieval time, settlement.

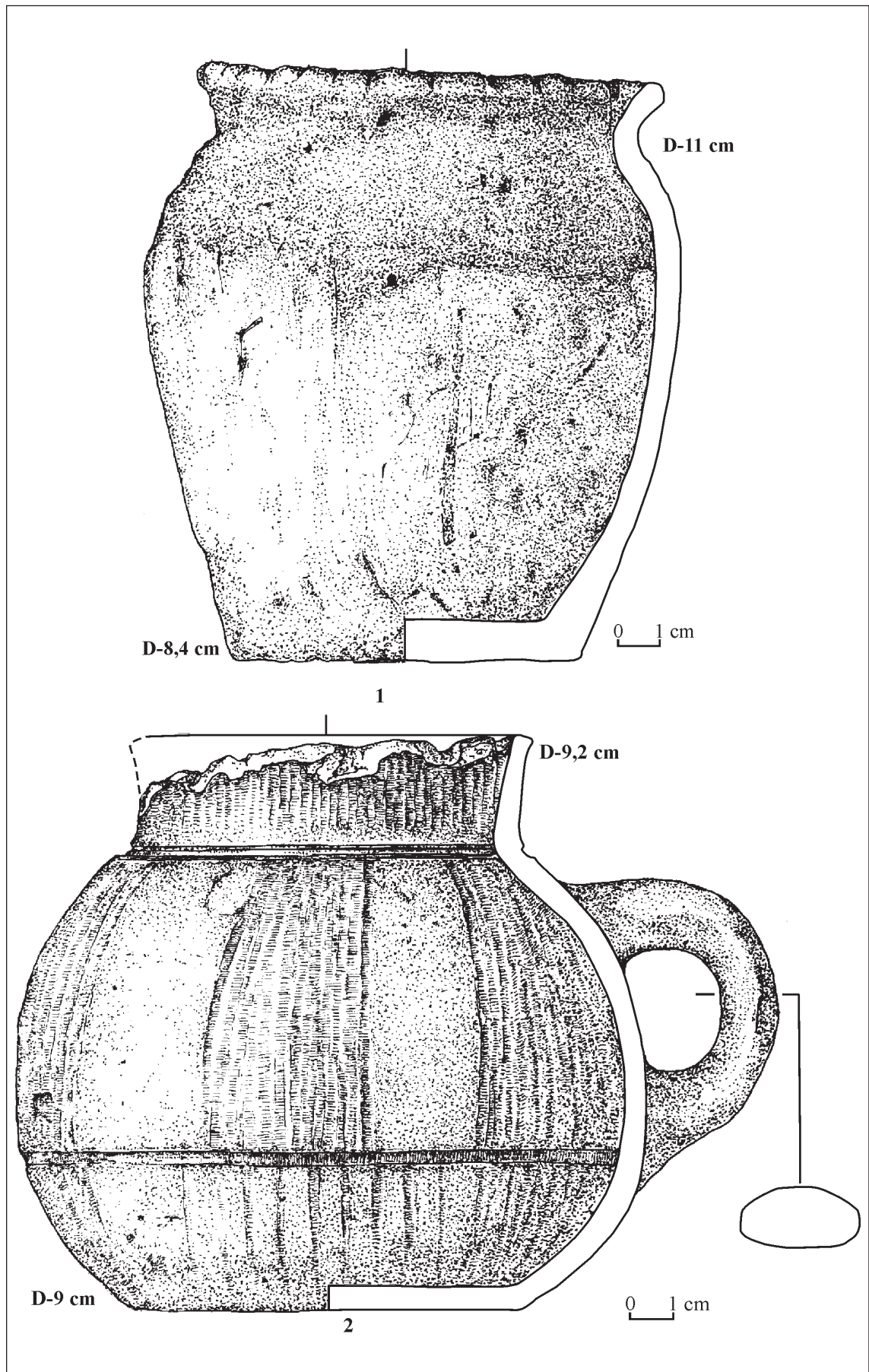

Рис. 1. Білогорівка-2018 (Сурів). Опора №71. 1, 2 – поховальний інвентар

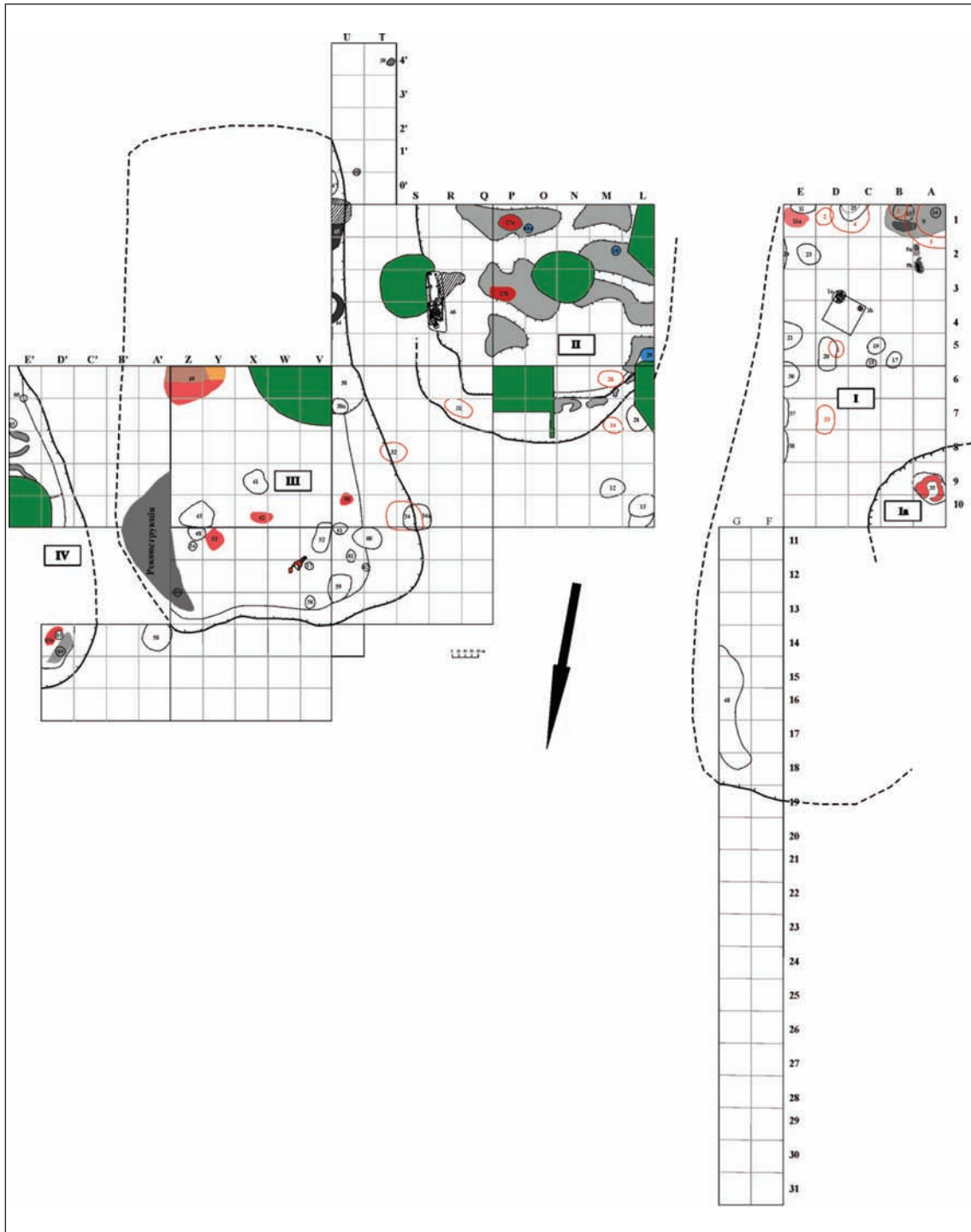

Рис. 2. Перебійне-І – 2018. План розкопу з позначенням всіх об'єктів

